

Agnieszka WLAZŁY*

Wpływ zasobów środowiskowych na rozwój gospodarczy obszarów wiejskich na przykładzie Gminy Stare Miasto

Wprowadzenie

Biorąc pod uwagę zmiany zaistniałe na przestrzeni ostatnich dekad w światowej gospodarce, można zauważyć, że zainteresowanie badaczy regionalnymi czynnikami rozwoju gospodarczego jest coraz większe. Społeczeństwo zamieszkuje dane terytorium oraz prowadzi działalność w różnorodnych uwarunkowaniach społeczno-gospodarczych, a także przestrzennych, określonych za pomocą zasobów danego obszaru, jego lokalizacji, poziomu rozwoju gospodarczego, obecnych kierunków zmierzających do rozwoju itp. Należałoby przy tym zaznaczyć, iż jakiegokolwiek przedsięwzięcia, których głównym celem jest rozwój, wymagają aktywnego udziału władz lokalnych i samorządowych – działania te powinny wpisywać się w aktualną strategię rozwoju danego obszaru. W niniejszej publikacji skoncentrowano się na roli, jaką pełnią zasoby środowiskowe w rozwoju gospodarczym obszarów wiejskich, ze szczególnym uwzględnieniem tych obszarów na terenie Gminy Stare Miasto.

Co to są obszary wiejskie?

Definiowanie pojęcia „obszary wiejskie” będzie się różnić zależnie od danego kraju. W procesie tym zwykle bierze się pod uwagę kryteria administracyjne, ekonomiczne bądź demograficzne. Odnosi się to do całego obszaru Unii Europejskiej, w tym także do Polski. Ogólnie wyjaśniając, do obszarów wiejskich zalicza się terytoria, które nie należą do miast. Na terenie Unii Europejskiej obszary wiejskie definiuje się w następujący sposób:

- Zdaniem OECD (Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju) obszary wiejskie to terytoria o gęstości zaludnienia poniżej 150 osób/km² [Kapusta, 2005, s. 57–58].

* Wyższa Szkoła Kadr Menedżerskich w Koninie

- ❑ W UE do obszarów wiejskich przynależą tereny o gęstości zaludnienia poniżej 100 osób/km², jednakże przy dokonywaniu różnych analiz Eurostat stosuje także kryterium OECD.
- ❑ W Polsce GUS (Główny Urząd Statystyczny) wyjaśnia pojęcie „obszary wiejskie” jako tereny zlokalizowane za granicami administracyjnymi obszarów miejskich.
- ❑ OECD oraz Eurostat regiony (NUTS 3) dzieli na następujące obszary:
 - przeważnie wiejskie (z ang. PR – *Predominantly Rural*) – ponad połowa ludności to mieszkańcy wsi;
 - regiony pośrednie (z ang. IR – *Intermediate Regions*) – 15–50% osób zamieszkuje obszary wiejskie;
 - przeważnie miejskie (z ang. PU – *Predominantly Urban*) – mniej niż 15% ludności to mieszkańcy wsi.

Rysunek 1 przedstawia położenie regionalne państw europejskich z punktu widzenia Rozróżnienia obszarów wiejskich.

Na rzecz sektorowych programów operacyjnych, które są współfinansowane ze środków UE dla Polski zdefiniowano obszary wiejskie jako powierzchnia całego państwa z wyjątkiem miast, których liczba mieszkańców przekracza 5 tys. Małe miasta, zaliczane również do obszarów wiejskich, uznaje się jako tereny, które są w relacji przestrzennej oraz funkcjonalnej z sąsiadującymi z nimi obszarami wiejskimi.

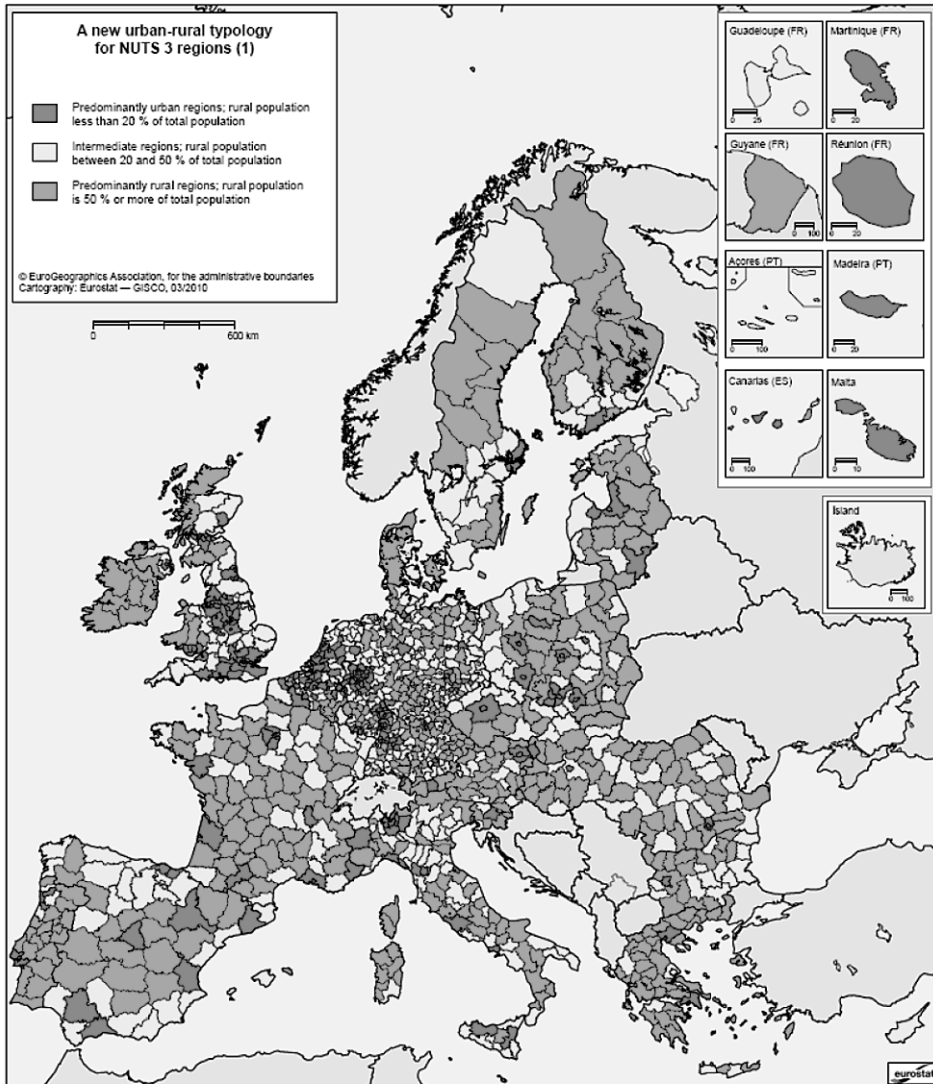
Z kolei Komisja Europejska zaproponowała, żeby do terenów wiejskich zaliczyć jednostki podziału terytorialnego, w których skład wchodzi 90% terenów należących do obszarów rolniczych, leśnych bądź naturalnych [Rakowska, Wojewódzka-Wiewiórska, 2010, s. 7].

W Polsce obszary wiejskie traktowane są jako tereny zlokalizowane poza granicami administracyjnymi obszarów miejskich. W Ustawie z dnia 29 sierpnia 2003 r. o urzędowych nazwach miejscowości i obiektów fizjograficznych (Dz. U. 2003 nr 166 poz. 1612 z późn. zm.) miasto definiowane jest jako jednostka terytorialna, pełniąca funkcje nierolnicze, w której występuje zwarta zabudowa oraz terytorium mające prawa miejskie lub status miasta przyporządkowany na podstawie ściśle określonych przepisów. Zgodnie z Ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r. poz. 446, 1579) Rada Ministrów w trybie rozporządzenia jest odpowiedzialna za określenie granicy oraz za nadanie lub zniesienie statusu miasta. Według Krajowego Rejestru Urzędowego Podziału Terytorialnego Kraju TERYT, do obszarów wiejskich zalicza się terytorium gmin wiejskich oraz tereny wiejskie gmin miejsko-wiejskich. Jedynie w uzasadnionych sytuacjach przy definiowaniu pojęcia „obszary wiejskie” można uwzględnić też nieduże ośrodki miejskie, powiązane pod względem funkcjonalnym z obszarami wiejskimi.

Określenie „obszar wiejski” skupia się na danym elemencie opisu wsi. W tym momencie należałoby podkreślić, że pojęcia: „wieś” i „obszar wiejski” nie mogą być definiowane jako to samo. Uzasadnia to fakt, iż wieś na ogół jest jednostką osadniczą, natomiast obszar wiejski tworzą wsie oraz ich otoczenie.

Według Jerzego Bańskiego obszary wiejskie cechują przede wszystkim: charakterystyczny, otwarty krajobraz; niskie zaludnienie; przeważająca liczba mieszkańców mających związek z gospodarką rolną i leśnictwem, tradycyjny tryb życia (bardzo bliski kontakt z naturą) i określone zwyczaje, ekstensywne korzystanie z ziemi (szczególnie rolnicze oraz leśne), niewielka liczba

Rysunek 1. Obszary wiejskie według kryterium OECD w krajach Unii Europejskiej

(1) This typology is based on a definition of urban and rural 1 km² grid cells. Urban grid cells fulfil two conditions: 1) a population density of at least 300 inhabitants per km² and 2) a minimum population of 5 000 inhabitants in contiguous cells above the density threshold. The other cells are considered rural. Thresholds for the typology: 50% and 20% of the regional population in rural grid cells. For Madeira, Açores and the French outermost regions, the population grid is not available. As a result, this typology uses the OECD classification for these regions.

Źródło: Strona internetowa Eurostatu: <http://ec.europa.eu/eurostat> (data dostępu: 17.01.2017).

zabudowań, znacznie oddalonych od siebie, a także szczególna identyfikacja ludności ze swoim miejscem zamieszkania – poczucie mieszkania na wsi [Bański, 2011, s. 41].

Socjologowie definiują obszary wiejskie jako regiony posiadające głównie cechy lokalnej ludności, w tym społeczności rolniczej. Cechy te pogrupowane są następująco [Kaleta, 1998, s. 47]:

- ❑ właściwości demograficzne wraz z terytorialnością, a więc wspólnym obszarem geograficznym oraz grupą ludności wyróżnioną pod względem terytorialnym;
- ❑ właściwości społeczne, odnoszące się do podobieństwa warunków życiowych, występowania specyficznych więzi społecznych (solidarności itp.), nieformalnych sposobów porozumiewania się, wysokiego poziomu samowystarczalności;
- ❑ cechy kulturowe, dotyczące wspólnych wartości oraz norm, a także specyficznej kultury i metod organizacji życia lokalnej społeczności;
- ❑ cechy ekonomiczne, dotyczące uprawiania ziemi, niskiego wskaźnika dezagrarnizacji oraz charakterystycznego podziału pracy.

Wnioskując, pojęcie „obszary wiejskie” nie można definiować w jednoznaczny sposób – powinno się brać pod uwagę wiele kryteriów. Problem z jednoznaczną definicją, podziałem tego, co jest typowo wiejskie od obszarów dominująco miejskich; wyodrębnieniem tej części wiejskiej ze ściśle określonej całości społeczno-ekonomicznej (czyli kwestia kryteriów) ostatecznie jest trudny, a wręcz niemożliwy do rozwiązania. Uwzględnienie tylko jednego kryterium w trakcie procesu definicji przynosi wiele skutków oraz waży na otrzymanym obrazie wsi. Poza tym należałoby również przyjąć, że obszary wiejskie uznawane są jako miejsca egzystencji, gospodarowania i funkcjonowania ludności, która tworzy lokalne społeczności, w których w stosunku do obszarów miejskich:

- ❑ działalność społeczna oraz gospodarcza (a przede wszystkim rolnicza) jest rozciągnięta przestrzennie;
- ❑ mniej różnorodne struktury gospodarcze oraz społeczne są skutkiem ich mniejszej atrakcyjności konkurencyjnej;
- ❑ znacznie ograniczony jest dostęp do produktów i usług, szczególnie publicznych.

Niezależnie więc od konotacji pojęcia „obszary wiejskie” w wielu językach nauk socjologicznych i społecznych, ich łączącym obszarem jest wymiar przestrzenny.

Istota rozwoju obszarów wiejskich

Obszary wiejskie cechują charakterystyczne warunki rozwojowe, które zakłócają tok procesów rozwoju gospodarczego. Gospodarkę obszarów wiejskich cechuje przede wszystkim nieefektywna struktura (przeważający udział

rolnictwa) oraz utrudnienia w rozwoju sektorów gospodarki niezwiązanych z rolnictwem (przemysłu czy usług). Prowadzi to ostatecznie do powstawania wielu problemów w sferze ekonomicznej, gospodarczej i społecznej, odnoszących się do uwarunkowań, które utrudniają działalność lokalnej ludności oraz przedsiębiorstw.

Specyficzność rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich powinna przyczynić się do polepszenia warunków życia wiejskiego, utrzymania efektywności wykorzystania przestrzeni, którą charakteryzuje rozproszenie zaludnienia, działalności gospodarczej i niska antropopresja. Zaś rozwój zorientowany jest na budowanie struktur gospodarczych oraz społecznych w otoczeniu lokalnym, które będą mogły przynosić godziwe dochody ludności, spełniać ich różnorodne potrzeby i oczekiwania, umożliwiać lepszy dostęp do produktów oraz usług publicznych, zmniejszając przy tym występowanie negatywnych zjawisk, np. monofunkcyjność lokalnej gospodarki, bezrobocie, przeludnienie agrarne czy też depopulację [Stanny, 2013, s. 53].

W innym rozumieniu uznaje się, że rozwój gospodarczy obszarów wiejskich to proces wielopoziomowy, wielowymiarowy i wielopodmiotowy i dotyczy tworzenia nowych wyrobów oraz usług, a także nowych rynków, które są zwykle z nimi powiązane. Proces rozwoju tych obszarów odnosi się również do rozwijania nowych metod minimalizacji kosztów za pośrednictwem stworzenia nowych technologii, systemów produkcyjnych oraz zbudowania szczególnej bazy wiedzy [Van Der Ploeg, 2000, s. 396].

Koncepcję, która całościowo bada problematykę rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich i odnosi się do istotnych reguł obowiązujących w trakcie wdrażania innych, stanowi koncepcja zrównoważonego rozwoju. Zdaniem Stanisława Paszkowskiego, zrównoważony rozwój to promowanie ekonomicznej efektywności oraz równości społecznej, jednocześnie szanując i umacniając ekologiczną integrację środowiska przyrodniczego oraz tożsamość społeczną w aspekcie kulturowym. Zrównoważony rozwój odnosi się także do teorii dynamicznej, powstałej w wyniku długofalowych zmian wykorzystywanych technologii, rozwoju struktur ekonomicznych, zachowań społecznych i postzegania społecznego, właściwych reguł postępowania oraz cech środowiska przyrodniczego [Paszkowski, 2000, s. 21].

W trakcie rozwoju teorii opisujących tok procesów rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich na początku skupiano się na sektorze rolniczym, zaś wyłącznie niebezpośrednio na obszarach wiejskich. Teoria wielowymiarowego rozwoju obszarów wiejskich to jedna z początkowych koncepcji ogólnie akceptowanych i uznających niejednorodność gospodarki tych obszarów, zaś teorię wielowymiarowego rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich można rozumieć w szerszym i wąskim ujęciu. Te pierwsze traktuje wielowymiarowy rozwój jako realizację teorii rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich, przyczyniającą się do aktywizacji wsi pod względem gospodarczym i spełniania przez wieś nowych zadań, co równocześnie jest przyczyną i efektem procesów

rozwojowych w rolnictwie. Z kolei ujęcie wąskie postrzega wielowymiarowość jako proces powstawania nowych miejsc zatrudnienia w pozarolniczych sektorach gospodarki [Przygodzka, 2009, s. 263–266].

Współczesne koncepcje rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich dotyczą również teorii rozwoju endogenicznego i neoendogenicznego. W przypadku tej drugiej lokalny rozwój powinien bazować na elementach wewnętrznych, typowych dla konkretnego regionu i na możliwościach oraz zasobach, z których korzystają lokalni mieszkańcy. Posiada on wymiar przestrzenny, opierający się na szczególnych cechach określonego obszaru, zaś unikalne zasoby to fundament zrównoważonego rozwoju. Z punktu widzenia wzrostu gospodarczego obszarów wiejskich, charakterystycznymi cechami podejścia neoendogenicznego są [Michalewska-Pawlak, 2013, s. 54]:

- ❑ ukierunkowanie działalności ekonomicznej oraz innych przedsięwzięć rozwojowych na zwiększanie i umacnianie korzyści wewnątrz obszaru lokalnego za pomocą waloryzacji i korzystania z osiągalnych zasobów lokalnych – fizycznych oraz ludzkich;
- ❑ bazowanie na aspiracjach, umiejętnościach oraz perspektywach ludności lokalnej.

Zestawienie niektórych teorii rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich pozwala na wyróżnienie istotnych założeń odnoszących się do wdrażania strategii rozwoju tych regionów. Polityka rozwoju obszarów wiejskich (będąca składową dzisiejszej polityki rozwoju regionalnego) opiera się szczególnie na uzależnieniu jej kierunku podkreślającego działania oddolne, powodującemu jednocześnie rozwój związków sieciowych na poziomie regionalnym, krajowym oraz międzynarodowym, a także wzięcie pod uwagę we właściwym stopniu też „miękkich” uwarunkowań – kapitału społecznego czy intelektualnego [Słodowa-Hełpa, 2012, s. 234–235]. Istotnym jej zadaniem jest mobilizacja i aktywizacja wielu aktorów procesów związanych z rozwojem.

Z uwagi na potrzebę uwzględnienia procesów rozwoju obszarów wiejskich i sektora rolniczego, strategia ich wzrostu gospodarczego, w opinii Jana Falkowskiego, powinna bazować na poniższych przesłankach [Falkowski, 1997, s. 109–110]:

- ❑ korzystanie z lokalnych zasobów środowiskowych (potencjału przyrodniczego, uwarunkowań ekologicznych oraz korzyści lokalizacyjnych), instytucjonalnych, społecznych, technicznych, produkcyjno-usługowych oraz infrastrukturalnych;
- ❑ kreowanie nowych układów podmiotowych, odpowiedzialnych za szybkie dostrzeganie i odpowiednie rozwiązywanie problemów lokalnych, a także za promocję lokalnego rozwoju gospodarczego;
- ❑ zarządzanie zasobami terenowymi, energetycznymi i środowiskowymi w sposób nieprzyczyniający się do strat ekologicznych i wykorzystywanie nowoczesnych technologii, ukierunkowanych na oszczędność energii, surowców oraz na ochronę środowiska naturalnego;

- ❑ działanie zmierzające do powstania kompleksowej lokalnej bazy ekonomicznej gospodarki, niepodatnej na wszelkie zakłócenia powstające w określonych gałęziach, sektorach bądź dziedzinach gospodarki.

Uwzględniając to, iż władze samorządowe oraz przedsiębiorcy są najważniejszymi podmiotami w podejmowaniu przedsięwzięć ukierunkowanych na rozwój gospodarczy obszarów wiejskich, wyróżnić można poniższe zalecenia na rzecz pobudzania rozwoju gospodarczego niniejszych obszarów [Terluin, 2003, s. 342–343]:

- ❑ traktowanie wzrostu gospodarczego jako skutku wpływu uwarunkowań i przedsięwzięć lokalnych;
- ❑ zwiększanie poziomu wiedzy, umiejętności oraz rozwijanie właściwych postaw władz samorządowych, przedsiębiorców i osób zatrudnionych;
- ❑ troska o polepszenie współpracy pomiędzy instytucjami lokalnymi oraz regionalnymi;
- ❑ dbałość o pozytywne efekty dla lokalnych instytucji wynikające z udziału w sieciach partnerstwa, np. powstałych w wyniku transferu technologii, know-how oraz funduszy publicznych;
- ❑ kształtowanie więzi pomiędzy przedstawicielami władz na szczeblu lokalnym, regionalnym, krajowym i unijnym w taki sposób, żeby administracyjne struktury pobudzały do rozwoju i umocnienia oddolnych inicjatyw;
- ❑ stosowanie całościowych planów rozwoju regionalnego, uwzględniających mocne oraz słabe strony, a także szanse oraz zagrożenia pojawiające się w danym terytorium, których celem jest integracja wszystkich przedsięwzięć oraz projektów w obrębie tego planu.

Reasumując, wyróżnić można istotne składowe współczesnej polityki w stosunku do polskiej wsi oraz rolnictwa, zgodne z teorią zrównoważonego rozwoju, takie jak [Wilkin, 2004, s. 159–162]:

- ❑ kompleksowy charakter życia i działalności obszarów wiejskich przyczyniający się do obowiązków przedsięwzięcia szerokich, wielowymiarowych działań, w zakresie życia i organizacji pracy na obszarach wiejskich;
- ❑ spojrzenie terytorialne, umożliwiające uwzględnienie oraz korzystanie ze specyficznych cech określonego obszaru;
- ❑ aspekt wielozadaniowości obszarów wiejskich, a także rolnictwa;
- ❑ postulat urozmaicenia i docenienia roli, jaką odgrywają rolnicy wśród lokalnej społeczności i w gospodarce;
- ❑ zasada szerokiej i bliskiej współpracy prywatno-publicznej;
- ❑ zrozumienie, że za rozwój obszarów wiejskich odpowiedzialni są wszyscy mieszkańcy.

Rozwój obszarów wiejskich powinno się więc opisywać jako proces wieloaspektowy, uwarunkowany różnymi czynnikami wewnętrznymi oraz zewnętrznymi, wpływającymi na lokalne zależności ekonomiczno-społeczno-przestrzenne. W tym przypadku należałoby zaznaczyć istotną rolę władz

gminnych w udziale w tym procesie. Nakazuje ona zauważania przez władze samorządowe związków pomiędzy elementami procesów rozwojowych, a szczególnie określonego według teorii zrównoważonego rozwoju, zrozumienia funkcji zasobów środowiskowych oraz aktywności rolniczej dla potrzeb ludności. Istotne jest również stosowanie innowacji w kreowaniu nietypowych ścieżek rozwoju adekwatnych do lokalnych warunków. W procesie tym niezwykle ważne są przede wszystkim przedsięwzięcia władz samorządowych, podejmowane w celu aktywizacji osób, które grają główną rolę w procesach rozwojowych, biorąc także w tym przypadku pod uwagę sprawy mobilizacji zrównoważonego i efektywnego korzystania z lokalnych zasobów środowiskowych.

Zasoby środowiskowe na obszarach wiejskich a zrównoważony rozwój

Problematyka zasobów środowiskowych dyskutowana jest w aspekcie zrównoważonego rozwoju. W toku tych rozważań pojawia się przede wszystkim kwestia wykorzystania zasobów środowiskowych w procesie rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich, związku pomiędzy środowiskiem naturalnym a gospodarką, a także wpływu zasobów środowiska przyrodniczego na wzrost gospodarczy tych obszarów.

Innowacyjne, skuteczne korzystanie z zasobów środowiskowych obszarów wiejskich w procesach rozwoju gospodarczego, które nie powoduje obniżania ich poziomów jakościowych oraz ilościowych, stanowi jeden z głównych aspektów wdrażania teorii zrównoważonego rozwoju [Zwolińska-Ligaj, 2013, s. 104]. Poza tym należałoby zaznaczyć, iż zasoby środowiskowe mogą spełniać istotną funkcję w kreowaniu lokalnej przewagi konkurencyjnej i w urozmaiceniu lokalnej strategii rozwoju [Pessoa, 2009, s. 71].

Ogólnie rozumiejąc, „środowisko” jest wszystkim tym, co mieści się wokół pewnego obiektu żywego bądź nieożywionego oraz co wpływa na ten obiekt (uwzględniając to, że ten obiekt również oddziałuje na środowisko). Środowisko jest dynamicznym, spójnym i kompleksowym zbiorem czynników przyrodniczych, społeczno-ekonomicznych oraz technicznych. Ekonomiczne składowe środowiska przyrodniczego charakteryzuje praktyczność w różnorodnych procesach produkcji wyrobów i usług, a także w procesach konsumpcyjnych. W obrębie tych procesów wyróżnia się następujące typy zasobów: naturalne, ludzkie, kulturowe, kapitałowe i informacyjne [Czaja, 2007, s. 42–43].

Zasoby naturalne są składnikami środowiska przyrodniczego wykorzystywanymi przez ludzi – tymi elementami przyrody, które można przy określonym poziomie technologicznym użytkować (faktycznie lub prawdopodobnie) w produkcji społecznej w celu spełnienia materialnych oraz kulturowych potrzeb społeczeństwa [Dobrzańska, 2010, s. 27].

Wyodrębnić można takie kategorie zasobów oraz walorów naturalnych, jak [Łojewski, 2007, s. 54–55]:

- płaszczyzna geodezyjna – ziemia;
- zasoby abiotyczne (przyroda nieożywiona) – gleba, powietrze, minerały, woda;
- zasoby biotyczne (przyroda żywa) – flora i fauna;
- pozostałe walory środowiska przyrodniczego, trudno mierzalne – klimat, krajobraz oraz ukształtowanie terenu, inne przepływy energii (m.in. energia słoneczna).

Środowisko przyrodnicze definiuje się zaś jako ogół przyrody żywej oraz nieożywionej; traktowane jest jako podsystem środowiska geograficznego. Szczególnie, w rozumieniu prawnym, uznawane jest jako całościowy składnik przyrody, w tym zmodyfikowanych w wyniku działań ludzkich, zawierający: powierzchnię ziemi, klimat, krajobraz, powietrze, surowce, wody, a także inne elementy bioróżnorodności oraz wzajemny wpływ, jakie wywierają te elementy na siebie [Dobrzańska, 2010, s. 19–20].

Wyodrębnić można trzy główne funkcje środowiska przyrodniczego: zapewnienie warunków odpowiednich do funkcjonowania procesów życiowych oraz wspieranie tych procesów; zapewnienie zasobów surowcowych i energetycznych, uzyskiwanych z odnawialnych oraz nieodnawialnych źródeł energii, które stanowią podstawę do realizacji przez ludzkość procesów produkcji dóbr i usług oraz procesów konsumpcyjnych; absorbowanie efektów ubocznych działalności społeczeństwa (m.in. zanieczyszczenia środowiska i wyrzucane odpady) [Czaja, 2007, s. 58–59]. Aby utrzymać te funkcje, należy właściwie (uwzględniając zasadę zrównoważonego rozwoju) wykorzystywać zasoby środowiskowe.

Świadczenia środowiska naturalnego w aspekcie ekonomicznym można określić jako spełnianie przez środowisko naturalne funkcji usługowej (przenoszenia nakładów i zysków), a także funkcji stanu (zapewniania warunków funkcjonowania). Poza tym do ważnych dla aktywności gospodarczej funkcji środowiska naturalnego zalicza się [Graczyk, 2010, s. 67]:

- zapewnianie czynników produkcji – zapewnia czynniki wytwórcze jako wyroby, które ekosystem sam wyprodukował w postaci dobra pierwotnego; wyroby czerpane ze środowiska (przykładem mogą być dobra mineralne), a także wyroby, które zostały wytworzone na skutek celowej działalności produkcyjnej, przy korzystaniu z zasobów środowiskowych (np. rośliny uprawne);
- ekosystem będący usługą – pozwala na przenoszenie nakładów oraz zysków, przyjmuje zanieczyszczenia i przynosi korzyści, dając dostęp do zdolności przystosowawczej do odbioru tych elementów działalności gospodarczej, które wytwarzane są jako wyroby niepożądane bądź niepotrzebne w czasie produkcji i wykorzystania wyrobów pożądaných;

- ekosystem jako stan – będąc kompleksową całością, środowisko zapewnia konkretne warunki działalności.

Korzystanie ze środowiska przyrodniczego oznacza stałe wykorzystywanie walorów, procesów, sił oraz zasobów przyrodniczych w celach gospodarczych i dotyczy użytkowania zarówno powierzchni, jak i przestrzeni, wykorzystywania ożywionych oraz nieożywionych zasobów środowiskowych, odnawialnych i nieodnawialnych źródeł energii, zastosowania procesów przyrodniczych, a także eliminacji wszelkich odpadów i zanieczyszczeń celem ich naturalnego wchłonięcia [Poskrobko, 2012, s. 13]. Fundamenty wzrostu gospodarczego pozwalają więc na różnorodne wykorzystywanie środowiska przyrodniczego, zaś w procesach rozwojowych sama gospodarka wywiera wpływ na ekosystem. Uzyskanie stanu równowagi pomiędzy płaszczyzną gospodarczą a środowiskową wynika z metody gospodarowania, bazującej na teorii zrównoważonego rozwoju.

Zrównoważony rozwój może więc oznaczać taką metodę prowadzenia biznesu, tworzenia i korzystania z potencjału środowiska przyrodniczego, a także taką organizację funkcjonowania społeczności, które przyczynią się do: szybkiego rozwoju nowych procesów powstawania wyrobów, systemów gospodarowania, trwałości wykorzystywania zasobów i walorów środowiskowych oraz polepszenie (w początkowej fazie), a potem utrzymanie wysokiego poziomu jakości życia społeczeństwa [Poskrobko, 2012, s. 17].

Uwarunkowania środowiskowe, istniejące na określonym terytorium, stają się powoli, obok warunków ekonomicznych oraz społecznych, coraz istotniejszym czynnikiem, świadczącym o potencjale rozwojowym określonych regionów, będąc w głównej mierze fundamentem bądź barierą wzrostu gospodarczego [Bołtromiuk, 2003, s. 62]. Poza tym stan czystości oraz dostępności środowiska przyrodniczego przyczynia się współcześnie do powstawania podstawowego katalogu właściwości środowiska innowacyjnego bądź środowiska przyjaznego dla rozwoju przedsiębiorczości, zaś zasoby środowiskowe stanowią ważny czynnik, warunkujący o poziomie i perspektywach rozwoju gospodarczego danego regionu [Grosse, 2002, s. 32].

Nad strukturą relacji pomiędzy środowiskiem, rozwojem regionalnym oraz rozwojem zrównoważonym a atrakcyjnością regionów pochyła się Hanna Kruk. Jej zdaniem środowisko naturalne jest jednym z elementów zrównoważonego, a jednocześnie istotnym czynnikiem oddziałującym, lecz wyłącznie w przypadku gospodarczego korzystania z zasobów środowiskowych, na jego atrakcyjność z punktu widzenia przyrodniczego (rysunek 2) [Kruk, 2010, s. 234].

W sukcesywnym przebiegu procesów o charakterze rozwojowym istotne jest więc występowanie zasobów środowiskowych oraz stan ich utrzymania z punktu widzenia ilościowego i jakościowego, lecz również ich gospodarcze wykorzystywanie. Poziom i zakres użytkowania zasobów uzależniony jest natomiast od umiejętności zdobywania i/lub przekształcania zasobów środowi-

Rysunek 2. Struktura relacji pomiędzy środowiskiem, rozwojem regionalnym oraz rozwojem zrównoważonym a atrakcyjnością regionów

Źródło: H. Kruk, *Przyrodnicza konkurencyjność regionów*, TNOiK „Dom Organizatora”, Toruń 2010, s. 233.

skowych przez podmioty funkcjonujące w danym regionie [Kruk, 2007, s. 17]. Należałoby przy tym zaznaczyć, iż proces budowania wartości ekonomicznej, opartej na wykorzystywaniu zasobów środowiskowych powinien inspirować się wiedzą i nowymi technologiami, a także zmierzać do dostarczania trwałości zasobów środowiskowych, uwzględniając to, że innowacyjne korzystanie z zasobów środowiskowych jest istotnym, potencjalnym źródłem atrakcyjności konkurencyjnej danego regionu [Pessoa, 2009, s. 71].

Zasoby środowiskowe są zatem istotnym elementem zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Bardzo ważną kwestią jest odpowiednie (pod kątem uwarunkowań ekonomicznych, przyrodniczych i społecznych) korzystanie z nich w procesie rozwoju gospodarczego tych obszarów.

Gmina Stare Miasto – dane ogólne

Stare Miasto jest gminą wiejską położoną w powiecie konińskim, w województwie wielkopolskim. W skład gminy wchodzi 16 sołectw: Barczygłów, Bicz, Główniew, Janowice, Karsy, Kazimierów, Krągola, Krągola Pierwsza, Lisiec Mały, Lisiec Wielki, Modła Królewska, Rumin, Stare Miasto, Trójka, Żdżary, Żychlin z 29 miejscowościami. Na obszarze 98 km² zamieszkuje blisko 11 tysięcy mieszkańców.

Największe gminy powiatu konińskiego to Wierzbinek oraz Ślesin, a najmniejsze Wilczyn i Skulsk. Natomiast najwięcej mieszkańców jest w gminie Ślesin, a najmniej w gminie Grodziec, gmina Stare Miasto zajmuje trzecie miejsce pod względem liczby ludności. Gmina ma charakter rolniczy (78,4%

jej powierzchni stanowią użytki rolne), a wieś Stare Miasto pełni funkcję lokalnego centrum administracyjnego.

Stare Miasto to gmina leżąca w bezpośrednim sąsiedztwie miasta Konina. Administracyjnie należy ona do powiatu ziemskiego konińskiego, granicząc z następującymi gminami:

- ❑ od południa – z gminami: miejską – wiejską Rychwał (powiat ziemski koniński) i gminą miejską – wiejską Tuliszków (powiat turecki);
- ❑ od zachodu – z gminą wiejską Rzgów (powiat ziemski koniński);
- ❑ od północy – z miastem Konin oraz gminą miejsko – wiejską Golina (powiat ziemski koniński);
- ❑ od wschodu – gminą wiejską Krzymów (powiat ziemski koniński).

Rysunek 3. Gmina Stare Miasto na tle powiatu konińskiego

Źródło: Biuletyn Informacji Publicznej Gminy Stare Miasto: <http://bip.stare-miasto.pl>, data dostępu: 23.01.2017.

Gmina znajduje się w obrębie trzech jednostek morfologicznych: Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej, Równiny Rychwalskiej oraz Pagórków Żłotogórskich. Powierzchnia terenu gminy jest urozmaicona; różnica wysokości między najniższym punktem terenu (79 m n.p.m. w dolinie Warty), a najwyższym (155 m n.p.m. we wschodniej części gminy) wynosi 76 metrów. Pradolina Warszawsko-Berlińska to odcinek przełomowy Warty o niewielkiej szerokości (około 2 km) z wyraźnie zaznaczoną krawędzią południową o średniej wysokości 10 metrów, lecz lokalnie dochodzącą do 15 metrów. Równina Rychwalska to fragment równiny terasowo-plejsto-

ceńskiej z okresu zlodowacenia bałtyckiego. Wyróżniono tu terasy wysokie (wyższe i niższe) oraz terasę środkową. Wyższa terasa wysoka charakteryzuje się wyraźnym pochyleniem powierzchni terenu i jest rozcięta wąskimi dolinami dopływów rzeki Powy. Niższą terasę wysoką rozcina dolina Powy, której wysokość waha się od 100 m w miejscowości Niklas do 700 m na wysokości wsi Modła-Kolonia. Terasa środkowa jest prawie płaska. Jest to obszar podmokły z licznymi słabo zaznaczonymi dolinami rzecznyymi i zagłębieniami bezdopływowymi. Dodatkową cechą charakterystyczną terasy środkowej jest występowanie wydm. Ich największe skupisko stwierdzono na zachód od drogi Stare Miasto-Rychwał, gdzie ciągną się one na odcinku 3 km. Przeważnie są one zarośnięte lasem. Pagórki Złotogórskie to zespół form marginalnych akumulacji wodno-lodowcowej. Ich podstawa w obrębie gminy znajduje się na wysokości 120–130 m n.p.m., a kulminacja na poziomie 153,5 m n.p.m. Spadki tego terenu często przekraczają 15%. Powierzchnia gminy wynosi 9.782 ha, w tym użytki rolne zajmują 7.466 ha, a tereny leśne i zadrzewione – 1.401 ha¹.

Gmina Stare Miasto jest położona w środkowej części Polski, na granicy z dużym oraz dobrze zorganizowanym ośrodkiem miejskim – miastem powiatowym Koninem. Północnym skrajem gminy płynie rzeka Warta. Z zachodu na wschód przez obszar gminy przebiega autostrada A-2 Poznań – Warszawa.

Gmina do niedawna miała typowo rolniczy charakter, jednakże w ostatnich latach nastąpił szybki rozwój infrastruktury. Korzystnym czynnikiem rozwoju stała się autostrada A-2, która spowodowała zmianę profilu gospodarczego, regionalnego oraz lokalnego, oraz podniosła atrakcyjność inwestycyjną – a co za tym idzie dynamiczny rozwój gminy. Gmina przychylna jest inwestorom krajowym oraz zagranicznym. Posiada takie atuty, jak korzystne położenie geograficzne oraz komunikacyjne, dobrze rozwiniętą infrastrukturę.

Gmina Stare Miasto współpracuje ze Stowarzyszeniem „Solidarni w partnerstwie”, które zostało zarejestrowane w 2006 r. W ramach opracowanej Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich określono misję LGD „Solidarni w Partnerstwie”, którą jest: tworzenie warunków dla partnerskiej współpracy mieszkańców, instytucji, organizacji, grup i środowisk gmin Golina, Grodziec, Rychwał, Rzgów, Stare Miasto i Tuliszków na rzecz dynamicznego rozwoju tego obszaru oraz poprawy warunków życia wszystkich jego mieszkańców. Celem działania LGD Stowarzyszenia „Solidarni w Partnerstwie” jest: aktywizowanie ludności wiejskiej; wszechstronne działanie na rzecz rozwoju obszarów wiejskich; promocja środowiska naturalnego, rozwój turystyki i jej szerokiej popularyzacji; realizacja działań w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju.

¹ Raport o stanie Gminy Stare Miasto: http://www.staremiasto.mserwer.pl/content.php?cms_id=153, 2003, s. 6–8 (data dostępu: 23.01.2017).

Rysunek 4. Obszar Gminy Stare Miasto

Źródło: Strona internetowa Starostwa Powiatowego w Koninie: <http://www.powiat.konin.pl> (data dostępu: 23.01.2017).

Herb Starego Miasta przedstawia kaplicę z dwoma kluczami i mieczem na czerwonym tle, co pokazuje rysunek 5.

Rysunek 5. Herb Gminy Stare Miasto

Źródło: Strona internetowa Gminy Stare Miasto: <http://www.stare-miasto.pl> (data dostępu: 23.01.2017).

Wykorzystanie zasobów środowiskowych na obszarach wiejskich położonych na terenie Gminy Stare Miasto – wpływ na rozwój gospodarczy

W Projekcie Strategii Rozwoju Gminy Stare Miasto na lata 2015–2025² pojawia się informacja na temat racjonalnego zarządzania zasobami środowiskowymi na rzecz rozwoju gospodarczego gminy. Władze samorządowe planują m.in. podejmować starania, aby znormalizować rozwój budownictwa mieszkaniowego na terenach zlokalizowanych wzdłuż dróg krajowych i powiatowych poza obrębem miejscowości i międzygminnej koncepcji zagospodarowania rejonów położonych na obrzeżach gminy. W Gminie Stare Miasto do generowania impulsów rozwojowych przyczyniają się: inwestorzy (zainteresowani względnie tanimi, atrakcyjnymi terenami, aby móc realizować własne projekty); agenci nieruchomości (dążący do zysku, otrzymanego za pomocą spekulacji terenami) oraz władze lokalne.

Gmina Stare Miasto próbuje prognozować i oddziaływać na zjawiska suburbanizacyjne, wdrażając szczególnie politykę udostępniania terenów pod inwestycje w obrębie dróg krajowych i na terenach powiązanych pod względem funkcjonalnym z komplementarnymi obszarami miasta Konina oraz gminy Rychwał. Realizując ten cel, uwzględnia także swoją mocną stronę, jaką stanowi lokalizacja na obszarze gminnym dwóch węzłów autostradowych.

Podstawą do jakichkolwiek przedsięwzięć planistycznych jest dla władz gminnych analiza zdolności środowiska przyrodniczego do ponoszenia obciążeń, mających związek z działalnością ludzką; analiza skali oddziaływania na ekosystem (np. emisja zanieczyszczeń powietrza, zanieczyszczenia terenów wodnych, wycinanie lasu, emisja hałasu, zanieczyszczenia spowodowane odpadami) oraz badanie potencjalnego oddziaływania użytkowania terenu pod kątem funkcjonowania całego terytorium zespołu gmin położonych na własnych osiach komunikacyjnych. Wybierając rejony pod urbanizację, gmina bierze pod uwagę fundamentalne kryterium, jakim jest ochrona oraz kształtowanie środowiska przyrodniczego w wymiarze ponadlokalnym, dbając jednocześnie o główne potrzeby mieszkańców oraz troszcząc się także o interesy ekonomiczne lokalnego społeczeństwa.

Na obszarze Gminy Stare Miasto występuje teoretycznie duży potencjał źródła energii odnawialnej (w tym m.in. energii słonecznej, wiatrowej, geotermalnej niskotemperaturowej oraz biomasy). Na terenie gminy w przeciągu roku przeważają wiatry zachodnie i południowo-zachodnie. Struktura procentowa kierunków wiatrów w określonych porach roku ciągle się zmienia. Wiosną dominują wiatry z sektora od północnego do wschodniego, zaś w innych po-

² Biuletyn Informacji Publicznej Gminy Stare Miasto: <http://bip.stare-miasto.pl> (data dostępu: 24.01.2017).

rach roku przeważają wiatry wiejące od południowozachodu do zachodu. Przeciętna roczna prędkość wiatru wynosi poniżej 3 m/s. Najsilniejszy wiatr jest dostrzegalny zimą i w czasie wiosny, zaś najslabszy – latem. Obszar gminy zlokalizowany jest w II strefie, ocenianej za korzystną z punktu widzenia występowania energii wiatrowej (na wysokości 10 m wynosi: >700–1000 kWh/m²/rok). Prędkość wiatru zależy szczególnie od rozbieżności w ukształtowaniu terenu, rosnącej roślinności, występowania dużych obszarów wodnych bądź też poziomu zainwestowania danego terenu. Na terenie Gminy Stare Miasto korzysta się z energii wiatrowej (m.in. w miejscowości Modła Królewska, gdzie na terenie prywatnym znajdują się 2 wiatraki o łącznej mocy 180 kW)³.

Na terenie Gminy Stare Miasto, w miejscowości Rumin, występują złoża węgla brunatnego o małej miąższości i w niewielkiej ilości (58 tys. ton). Udokumentowano je w 1966 r. w Uproszczonej dokumentacji geologicznej złoża węgla brunatnego płytko zalegającego w rejonie Rumina k/Konina. Obecnie to złożo nie jest eksploatowane z przyczyn ekonomicznych⁴.

Na obszarze położonym pomiędzy gminą Stare Miasto a Rzgów występuje złożo piasków kwarcowych formierczych „Rumin”, które zostało udokumentowane w Dokumentacji geologicznej złoża piasków kwarcowych „Rumin” w kat. zasobów B+C1 w 1965 r. Na terenie Gminy Stare Miasto znajduje się jego przeważająca część. Niniejsze złożo występuje w dużych ilościach i cechuje się odpowiednio dobrymi właściwościami technicznymi. Próba eksploatacji tych złóż wymaga poniesienia ogromnych kosztów i znalezienia właściwego odbiorcy. Złożo piasków kwarcowych posiada znaczenie przemysłowe⁵. Eksploatacja piasków kwarcowych zaczęła się na podstawie koncesji, którą wydał Marszałek Województwa Wielkopolskiego w 2006 r. Do dnia 29.09.2016 r. wydobyto piasek w ilości 3 309 ton. W 2015 r. obecna koncesja została przepisana na nowego inwestora i będzie trwała do 2026 roku⁶. Przeciwni budowie piasków kwarcowych była od pewnego czasu społeczność gminna, przede wszystkim mieszkańcy Rumina i okolicznych miejscowości, która według nich może negatywnie oddziaływać na otaczające ich środowisko i ich zdrowie. W związku z tym 01.12.2016 r. Wójt Gminy wydał negatywną decyzję środowiskową dotyczącą „środowiskowych uwarunkowań realizacji przedsięwzięcia polegającego na budowie instalacji do przerobu piasków kwarcowych w Ruminiu”⁷.

Należałoby również poruszyć najistotniejszą kwestię, jaką są 2 węzły autostrady A2, co wywiera znaczny wpływ na rozwój gospodarczy Gminy Stare Miasto i przyciąganie coraz to nowych inwestorów.

³ Aktualizacja Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Stare Miasto na lata 2008–2012: <http://bip.stare-miasto.pl> (data dostępu: 24.01.2017).

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Oświadczenie Wójta Gminy Stare Miasto: <http://koninskagazetainternetowa.pl> (data dostępu: 24.01.2017).

⁷ Portal Wielkopolski Wschodniej: <http://www.lm.pl> (data dostępu: 24.01.2017).

Atrakcyjna lokalizacja i rozbudowana infrastruktura komunikacyjna przyczyniły się do tego, iż Gmina Stare Miasto jest interesującym regionem dla przyszłych inwestorów. Z gminy o charakterze wiejskim, od ostatnich lat stanowi dynamicznie rozwijający się ośrodek, gdzie lokalizacją własnych inwestycji są zainteresowane przedsiębiorstwa wielobranżowe. Wzrost gospodarczy gminy wywiera wpływ na zwiększające się potrzeby lokalnej społeczności, prowadząc tym samym do trwałego rozwoju podmiotów gospodarczych, w tym m.in. sektora usług⁸.

Tabela 1. Dynamika zakładanej działalności gospodarczej (produkcja, handel, usługi)

Lata	Produkcja zarejestrowano	Handel zarejestrowano	Usługi zarejestrowano	Ogólna liczba podmiotów istniejących (stan na dzień 31 grudnia)
2002	2	23	37	306
2003	1	34	41	358
2004	2	25	58	449
2005	2	49	89	553
2006	1	32	76	559
2007	7	36	79	567
2008	6	27	74	650
2009	6	26	87	689
2010	4	20	93	800
2011	6	16	83	808
2012	5	21	62	829
2013	11	28	82	886

Źródło: BIP Gminy Stare Miasto <http://bip.stare-miasto.pl> (data dostępu: 24.01.2017).

Z danych umieszczonych w Biuletynie Informacji Publicznej Gminy Stare Miasto wynika, że liczba podmiotów zarejestrowanych w 2013 r. wynosiła 886. Biorąc pod uwagę to, że Gmina Stare Miasto jest gminą wiejską tak wysoka liczba podmiotów gospodarczych jest zjawiskiem nietypowym. Poza tym należałoby również zwrócić uwagę na to, że ostatnio wzrost liczby przedsiębiorstw jest zdeterminowany polityką poszczególnych pracodawców, którzy stawiają przed pracownikami wymagania założenia własnego biznesu w zamian za zatrudnienie ich na podstawie umowy o pracę.

⁸ Biuletyn Informacji Publicznej Gminy Stare Miasto: <http://bip.stare-miasto.pl> (data dostępu: 24.01.2017).

Tabela 2. Największe podmioty prowadzące działalność gospodarczą na obszarze Gminy Stare Miasto

Nazwa	Zakres działalności
WULKANEX Serwis Opon 24 h i Okręgowa Stacja Kontroli Pojazdów	Sprzedaż hurtowa i detaliczna opon; kontrola pojazdów; parking dla pojazdów ciężarowych; całodobowa myjnia
Konińska Fabryka Okien	Produkcja, sprzedaż i montaż okien
Ignaszak Volkswagen	Salon samochodów osobowych i dostawczych
GALWA-MET	Galwanizernia, hurtownia elementów złącznych
Smurfit Kappa Modła królewska	Produkcja wielokolorowych opakowań wykrojnikowych oraz wielopunktowo klejonych
PHU TOJAN Henryk Durkiewicz	Sprzedaż materiałów budowlanych, opałowych, nawozów sztucznych
GRENE	Magazyn sklepu rolniczo-technicznego
KON-PLAST	Firma produkcyjno-usługowa branży tworzyw sztucznych
Gebhardt-Stahl Polska	Produkcja profili stalowych ocynkowanych do okien i drzwi oraz profili specjalnych
Ferio	Centrum handlowe, w którego skład wchodzi także: Castorama, Media Markt, Jysk
Europoles Sp. z o.o.	Produkcja słupów, masztów i wież telekomunikacyjnych
ZINKPOWER Wielkopolska	Ocynkownia, wykańczanie wyrobów metalowych
Market-Detal	Centrum logistyczne – Magazyn „Mila”
Wielkopolskie Centrum Logistyczne Konin – Stare Miasto S.A. Oddział Urzędu Celnego	Obsługa firm z sektora transportu i dystrybucji

Źródło: BIP Gminy Stare Miasto <http://bip.stare-miasto.pl> (data dostępu: 25.01.2017).

Atrakcyjna lokalizacja Gminy Stare Miasto z uwagi na położenie dwóch węzłów autostradowych oraz sąsiedztwo miasta Konina powodują, że gmina staje się obiektem coraz większego zainteresowania inwestorów. Oprócz uzbrajania oraz udostępnienia terenów inwestycyjnych istotną rolę odgrywają zwolnienia z podatku od nieruchomości. Zgodnie z Uchwałą Rady Gminy Stare Miasto nr VII/44/2003 z dnia 28.04.2003 r. zwolnione są z podatku te nieruchomości bądź ich części, gdzie zostały podjęte inwestycje przemysłowe bądź usługowe, zmierzające do zatrudnienia nowych miejsc zatrudnienia:

- 15% zwolnienia przez 2 lata – gdy powstało przynajmniej 5 nowych miejsc zatrudnienia;
- 20% zwolnienia przez 3 lata – gdy powstało przynajmniej 15 nowych miejsc zatrudnienia;

- ❑ 25% zwolnienia przez 4 lata – gdy powstało przynajmniej 30 nowych miejsc zatrudnienia;
- ❑ 30%% zwolnienia przez 5 lat – gdy powstało przynajmniej 60 nowych miejsc zatrudnienia.

Poza tym kwotą 500 zł zwolnienia z podatku od nieruchomości są objęte podmioty tworzący nowe miejsca zatrudnienia oraz zatrudnią osobę bezrobotną bądź osobę o statusie absolwenta na okres przynajmniej jednego roku na cały etat. Kwotę zwolnienia otrzymuje się odpowiednio, mnożąc liczbę nowych stanowisk pracy oraz zatrudnionych osób⁹.

Przy poszukiwaniu inwestorów Gmina Stare Miasto podejmuje współpracę z Polską Agencją Informacji i Inwestycji Zagranicznych zlokalizowaną w Warszawie i Centrum Obsługi Inwestora mieszczącym się w Poznaniu. Kooperacje dotyczy przede wszystkim nieustannego przekazywania informacji o ofertach inwestycyjnych, odnoszących się do Gminy Stare Miasto. Tereny inwestycyjne gminy promowane są za pomocą drukowania folderów, umieszczania ogłoszeń prasowych, prezentowania ofert inwestycyjnych w Internecie i informacji, które otrzymuje się poprzez bezpośredni kontakt z Urzędem Gminy Stare Miasto. Działania takie są fundamentem podjęcia współpracy z przyszłym (polskim lub zagranicznym) inwestorem¹⁰.

Szanse i zagrożenia wynikające z integracji zasobów środowiskowych z rozwojem gospodarczym obszarów wiejskich

Korzystanie z zasobów środowiskowych przynosi pozytywne ekonomiczne efekty bądź szanse, których beneficjentami jest szczególnie społeczność lokalna. Mogą one odnosić się m.in. do docenienia środowiska przyrodniczego oraz lokalnej kultury, a także do czynnej postawy w obrębie ochrony przyrody oraz zabytków. Poza tym, korzystanie z zasobów środowiskowych w dążeniu do rozwoju gospodarczego może dać możliwość korzystania z różnych zasobów oraz ich wyższego oszacowania cenowego – przykładowo, gdy z danych zasobów wcześniej nie korzystano [Pessoa, 2009, s. 66].

Szanse z wykorzystania zasobów środowiskowych na obszarach wiejskich na terenie Gminy Stare Miasto¹¹:

- ❑ racjonalne gospodarowanie obszarem w obrębie rzeki Powy i Warty w celach turystyczno-rekreacyjnych;
- ❑ szybki dojazd mieszkańców do dużych polskich miast poprzez dwa węzły autostradowe A2;

⁹ Raport o stanie Gminy Stare Miasto 2003, <http://bip.stare-miasto.pl> (data dostępu: 25.01.2017).

¹⁰ BIP Gminy Stare Miasto <http://bip.stare-miasto.pl> (data dostępu: 25.01.2017).

¹¹ Strategia Rozwoju Gminy Stare Miasto na lata 2015–2025: <http://bip.stare-miasto.pl> (data dostępu: 25.01.2017).

- ❑ wzrost świadomości ekologicznej wśród mieszkańców gminy;
- ❑ możliwość korzystania z odnawialnych źródeł energii (budowa wiatraków);
- ❑ wzrost poziomu przedsiębiorczości, w tym przedsiębiorstw korzystających z nowych rozwiązań technologicznych i innowacyjnych, pojawianie się nowych miejsc zatrudnienia;
- ❑ polepszenie relacji strategicznych z lokalnymi przedsiębiorcami, potencjalnymi inwestorami oraz innymi władzami samorządowymi;
- ❑ stosowanie udogodnień dla podmiotów gospodarczych (m.in. niskie kwoty podatków lokalnych);
- ❑ wzrost częstotliwości i intensywności przedsięwzięć promocyjnych gminy oraz dążenie do wzrostu jej rozpoznawalności (proinwestycyjny wizerunek gminy);
- ❑ efektywna polityka dotycząca ochrony środowiska; wdrażanie przez władze gminnej skutecznej i rozbudowanej strategii rozwoju gospodarczego w oparciu o wykorzystywanie zasobów środowiskowych;
- ❑ rozwój terenów udostępnionych dla działalności gospodarczej, zachęta dla kolejnych inwestorów (inwestorzy przyciągają kolejne firmy);
- ❑ czyste środowisko przyrodnicze szansą na rozwój gospodarczy gminy w wielu aspektach;
- ❑ różnicowanie podejmowanych działań rolniczych, zależne od uwarunkowań naturalnych oraz ekonomicznych;
- ❑ możliwość zdobywania funduszy z zewnątrz, aby finansować działania dotyczące ochrony środowiska.

Korzystanie z zasobów środowiskowych w aspekcie rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich może przyczynić się również do występowania zagrożeń wtedy, kiedy indywidualne projekty są niedostosowane do norm kulturowych bądź symbolicznych. W tej sytuacji mogą one negatywnie oddziaływać na pozostałe projekty oraz przedsięwzięcia, np. powoli widoczna jest tendencja oddziaływania turystyki na unikalny, charakterystyczny sposób życia mieszkańców obszarów wiejskich. Należałoby więc zmierzać do diagnozy zasobów oraz uzyskiwania przychodów innowacyjnymi metodami, podejmując przedsięwzięcia przyjazne dla środowiska przyrodniczego i w oparciu o zrównoważoną koncepcję rozwoju [Poudyala, 2008, s. 240–241].

Zagrożenia wynikające z korzystania z zasobów środowiska naturalnego, dążąc do wzrostu gospodarczego na obszarach wiejskich Gminy Stare Miasto¹²:

- ❑ zanieczyszczone środowisko przyrodnicze (spadek poziomu jakości zasobów środowiskowych, mający związek z rozwojem infrastruktury technicznej i komunikacyjnej);
- ❑ ograniczoność zasobów środowiskowych;
- ❑ spadek poziomu integracji oraz współpracy społecznej (opór mieszkańców wobec przedsięwzięć inwestycyjnych uznawanych za uciążliwe);

¹² *Ibidem*.

- gmina może być traktowana przez przyszłych inwestorów za mało atrakcyjny region do podejmowania działań inwestycyjnych czy różnych projektów;
- tereny inwestycyjne należące do osób prywatnych;
- czynna postawa inwestycyjna innych samorządów (konkurowanie w nabywaniu inwestorów);
- kryzys gospodarczy w wymiarze globalnym;
- rozproszone formy zabudowy o charakterze mieszkalnym barierą rozwoju gospodarczego gminy;
- nieodpowiednia ilość funduszy wewnętrznych gminy, aby finansować projekty dotyczące ochrony środowiska;
- długotrwały proces inwestycyjny jako blokada rozwoju gospodarczego.

Podsumowanie

Środowisko naturalne obszarów wiejskich, przede wszystkim o specyficznych walorach, traktować należy zarazem jako wyjątkowy zasób, będący przyszłym, zazwyczaj użytkowanym w niewystarczającym stopniu, czynnikiem wzrostu gospodarczego. Różnorodność zasobów środowiskowych obszarów wiejskich i ich funkcje dla mieszkańców, które należy zachować, przyczyniają się do tego, że niezbędnym do stosowania modelem rozwoju staje się ten wyznaczany przez koncepcję zrównoważonego rozwoju.

Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich szczególnie uzależniony jest od dynamiki procesów rozwoju gospodarczego na tych obszarach. Jej przyczyn należy szukać w zasobach regionalnych układów gospodarczych, które budują „kapitał wsi”, umożliwiając korzystanie z niego w różny sposób w aktywności małych oraz średnich firm. Z uwagi na niedobór nakładów produkcyjnych, istotne jest umożliwienie ich pozyskania z zewnątrz za pośrednictwem kooperacji z podmiotami, które będą chciały różnymi metodami wspomóc procesy rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich. Wśród lokalnej społeczności powinna być zapoczątkowana oraz wspomagana międzysektorowa kooperacja skoncentrowana wokół tworzenia oraz wdrażania strategii rozwoju, powstałej w wyniku unikalnego dla konkretnej gminy układu warunków sprzyjających rozwojowi i biorącej pod uwagę możliwości kooperacji z instytucjami działającymi poza danym obszarem. Fundamentem tych modeli rozwojowych jest przedsiębiorczość, oparta na korzystaniu w sposób innowacyjny z zasobów oraz walorów środowiskowych, stosująca m.in. innowacje ekologiczne.

Głównym celem niniejszej publikacji było rozpoznanie skutków wykorzystania zasobów środowiskowych obszarów wiejskich w aspekcie rozwoju gospodarczego, na przykładzie konkretnej gminy. W publikacji została wysunięta główna hipoteza: „korzystanie z zasobów środowiskowych pozytywnie wpływa na rozwój gospodarczy obszarów wiejskich na terenie Gminy Stare Miasto”.

Powyższy cel został osiągnięty, a postawiona hipoteza została pozytywnie zweryfikowana. Korzystny wpływ na rozwój gospodarczy ma odpowiednie wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego, występujących na obszarach wiejskich. Występowanie szczególnie dwóch węzłów autostradowych istotnie oddziałuje na gospodarkę tych obszarów, znajdujących się na terenie Gminy Stare Miasto. Wykorzystanie zasobów środowiskowych w tym regionie przynosi wiele szans, m.in.: wzrost świadomości ekologicznej wśród mieszkańców gminy; możliwość korzystania z odnawialnych źródeł energii; wzrost poziomu przedsiębiorczości; polepszenie relacji strategicznych z lokalnymi przedsiębiorcami, potencjalnymi inwestorami oraz innymi władzami samorządowymi; stosowanie udogodnień dla podmiotów gospodarczych; proinwestycyjny wizerunek gminy; rozwój terenów udostępnionych dla działalności gospodarczej, zachęta dla kolejnych inwestorów (inwestorzy przyciągają kolejne firmy) oraz możliwość zdobywania funduszy z zewnątrz, aby finansować działania dotyczące ochrony środowiska. Zagrożenia wynikające z korzystania z zasobów środowiska naturalnego dla rozwoju gospodarczego to m.in.: zanieczyszczone środowisko przyrodnicze; uciążliwość biurokracji; spadek poziomu integracji oraz współpracy społecznej; czynna postawa inwestycyjna innych samorządów; rozproszone formy zabudowy o charakterze mieszkalnym oraz nieodpowiednia ilość funduszy wewnętrznych gminy, aby finansować projekty dotyczące ochrony środowiska. Dodatkowo efekty wykorzystywania zasobów środowiska naturalnego pod kątem rozwoju gospodarczego zdecydowanie dominują nad wynikającymi z tego zagrożeniami.

Z niniejszej publikacji wynika, że istotna jest integracja zasobów środowiskowych z rozwojem gospodarczym obszarów wiejskich. Możliwa jest ona tylko, dzięki racjonalnemu oraz zrównoważonemu korzystaniu z zasobów środowiskowych w procesie dążenia do wzrostu gospodarczego tych obszarów. Ważne będzie więc szukanie takich rozwiązań, dzięki którym występować i pobudzać się będą nawzajem ich pozytywne skutki ekonomiczne oraz ekologiczne, w następstwie zaś pojawiać się będą dodatnie efekty procesów rozwojowych w wymiarze społecznym.

Bibliografia

- BAŃSKI J. (2011), *Wieś w badaniach geograficznych – ewolucja badań i przegląd koncepcji obszaru wiejskiego*, [w:] *Wieś jako przedmiot badań naukowych na początku XXI wieku*, red. nauk. M. Halamska, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- Biuletyn Informacji Publicznej Gminy Stare Miasto: <http://bip.stare-miasto.pl> (data dostępu: 23.01.2017).
- CZAJA S., BECLA A. (2007), *Ekologiczne podstawy procesów gospodarowania*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław.
- DOBRZAŃSKA B., DOBRZAŃSKI G., KIEŁCZEWSKI D. (2010), *Ochrona środowiska przyrodniczego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

- FALKOWSKI J. (1997), *Rozwój i restrukturyzacja gospodarki rolnej i obszarów wiejskich w układach lokalnych*, [w:] Problematyka rozwoju lokalnego w warunkach transformacji systemowej, red. nauk. W. Maik, Biuletyn Z. 177, PAN KPZK, Warszawa.
- GRACZYK A. (2010), Świadczenia ekosystemów jako dobra ekonomiczne, *Ekonomia i Środowisko* 1 (23).
- GROSSE T. G. (2002), *Przegląd koncepcji teoretycznych rozwoju regionalnego*, *Studia Regionalne i Lokalne* 1 (8).
- KALETA A. (1998), *Obszar wiejski i koncepcje jego rozwoju*, [w:] Rozwój obszarów wiejskich w perspektywie integracji z UE. FAPA, UMK, SGGW, Toruń.
- KAPUSTA F. (2005), *Podstawy zintegrowanego rozwoju wsi i rolnictwa w Polsce*, [w:] Rolnictwo a rozwój obszarów wiejskich, red. nauk. M. Kłodziński, W. Dzun, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa.
- KIEŁCZEWSKA-ZALESKA M. (1972), *Geografia osadnictwa: zarys problematyki*, Wydawnictwo PWN, Warszawa.
- KRUK H. (2007), *Znaczenie przyrodniczej konkurencyjności regionu dla trwałego i zrównoważonego rozwoju*, [w:] Ekologiczne aspekty zrównoważonego rozwoju regionalnego i lokalnego, red. nauk. K. Michałowski, Wydawnictwo WSE w Białymstoku, Białystok.
- KRUK H. (2010), *Przyrodnicza konkurencyjność regionów*, TNOiK „Dom Organizatora”, Toruń.
- ŁOJEWSKI S. (2007), *Ekonomia zasobów i środowiska*, Wydawnictwo KPSW Bydgoszcz, Bydgoszcz.
- MICHALEWSKA-PAWLAK M. (2013), *Priorytety i wyzwania polityki rozwoju obszarów wiejskich Unii Europejskiej*, Wydział Nauk Społecznych, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław.
- PASZKOWSKI S. (2000), *Rozwój zrównoważony w ujęciu europejskiej konferencji na temat rozwoju wiejskiego w Cork*, *Rural Europe – future perspectives*, *Roczniki Naukowe SERiA*, II, (4).
- PESSOA A., RUI SILVA M. (2009), *Environment based innovation. Policy questions*, *Finisterra*, XLIV, 88.
- Portal Wielkopolski Wschodniej: <http://www.lm.pl> (data dostępu: 24.01.2017).
- POSKROBKO B., POSKROBKO T. (2012), *Zarządzanie środowiskiem w Polsce*, PWE, Warszawa.
- POUDYALA N. C., HODGES D. G., CORDELL H. K. (2008), *The role of natural resource amenities in attracting retirees: Implications for economic growth Policy*, *Ecological Economics* 68.
- PRZYGOZDZKA R. (2009), *Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich*, [w:] Od koncepcji ekorozwoju do ekonomii zrównoważonego rozwoju, red. nauk. D. Kiełczewski, Wydawnictwo WSE w Białymstoku, Białystok.
- Publikacja GUS: *Obszary wiejskie. Powszechny spis rolny 2010*, Warszawa 2013.
- RAKOWSKA J., WOJEWÓDZKA-WIEWIÓRSKA A. (2010), *Zróżnicowanie przestrzenne obszarów wiejskich w Polsce – Stan i perspektywa rozwoju w kontekście powiązań funkcjonalnych*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
- Raport o stanie Gminy Stare Miasto: <http://www.staremiasto.msarwer.pl> (data dostępu: 23.01.2017).
- SŁODOWA-HEŁPA M. (2012), *Rozwój zintegrowany – zasadniczy warunek modernizacji wsi*, *Journal of Agribusiness and Rural Development* 2 (24).

- STANNY M. (2013), *Przestrzenne zróżnicowanie rozwoju obszarów wiejskich w Polsce*, IRWiR PAN, Warszawa.
- Strona internetowa Eurostatu (Europejskiego Urzędu Statystycznego): <http://ec.europa.eu/Eurostat> (data dostępu: 17.01.2017).
- Strona internetowa Gminy Stare Miasto: <http://www.stare-miasto.pl> (data dostępu: 23.01.2017).
- Strona internetowa GUS: <http://www.stat.gov.pl> (data dostępu: 17.01.2017).
- Strona internetowa OECD: <http://www.oecd.org> (data dostępu: 17.01.2017).
- Strona internetowa Starostwa Powiatowego w Koninie: <http://www.powiat.konin.pl> (data dostępu: 23.01.2017).
- Strona internetowa: <http://koninskagazetainternetowa.pl> (data dostępu: 24.01.2017).
- TERLUIN I. J. (2003), *Differences in economic development in rural regions of advanced countries: an overview and critical analysis of theories*, Journal of Rural Studies, 19.
- TKOCZ J. (1998), *Organizacja przestrzenna wsi w Polsce*, Wydaw. UŚ, Katowice.
- Uchwała Rady Gminy Stare Miasto nr VII/44/2003 z dnia 28.04.2003 r.
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 2003 r. o urzędowych nazwach miejscowości i obiektów fizjograficznych (Dz. U. 2003 nr 166 poz. 1612 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r. poz. 446, 1579).
- VAN DER PLOEG J. D., RENTING H., BRUNORI G., KNICKEL K., MANNION J., MARSDEN T., DE ROEST K., SEVILLA-GUZMÁN E., VENTURA F. (2000), *Rural Development: From Practices and Policies towards Theory*, Sociologia Ruralis, 40.
- WILKIN J. (2004), *Dlaczego potrzebujemy długookresowej strategii zintegrowanego rozwoju wsi i rolnictwa w Polsce?*, Wieś i Rolnictwo, 2 (123).
- ZWOLIŃSKA-LIGAJ M. (2013), *Management and use of natural resources in the development of rural economic functions in Lublin Voivodeship*, Economic science for rural development, Proceedings of the international scientific conference, nr 31, Integrated and sustainable regional development, Jelgava.

Wpływ zasobów środowiskowych na rozwój gospodarczy obszarów wiejskich na przykładzie Gminy Stare Miasto

Streszczenie

Ogólna sytuacja ekonomiczna na obszarach wiejskich jest obecnie uznawana za bardzo trudną. Na obszarach miejskich, za wyjątkiem stolic regionów i miast powiatowych, stwierdza się niewystarczające inicjatywy stymulujące rozwój wiejski. Z powodu niekorzystnych warunków dla rozwoju biznesu, prowadzenia projektów inwestycyjnych oraz dominacji rolnictwa w ogólnej gospodarce, obszary wiejskie nie są uznawane za atrakcyjne do zamieszkania i rozwoju przedsiębiorstw. Można więc wnioskować, że obszary wiejskie charakteryzują się brakiem harmonii pomiędzy ekonomicznymi, środowiskowymi i społecznymi wymiarami procesów rozwojowych. Publikacja ta pokazuje, że właściwe wykorzystanie zasobów środowiska na obszarach wiejskich może być korzystne dla ich rozwoju ekonomicznego. Dobrym przykładem tego zjawiska jest gmina Stare Miasto w Polsce, gdzie obecność dwóch węzłów autostradowych w sposób istotny wpływa na ekonomię tego regionu. Głównym celem tej publikacji jest rozpoznanie efektów zastosowania zasobów środowiska dostępnych na obszarach wiejskich na

ich rozwój ekonomiczny na przykładzie konkretnej gminy wiejskiej. Główna hipoteza postawiona w tej publikacji mówi o tym, że wykorzystanie zasobów środowiska ma pozytywny wpływ na rozwój gospodarczy obszarów wiejskich w gminie Stare Miasto. Proces badawczy obejmuje następujące etapy: przegląd literatury polskiej i międzynarodowej oraz różnych czasopism; określenie głównego celu i hipotez; analizę strategii rozwoju dla gminy Stare Miasto na lata 2015 do 2025; ocenę szans i zagrożeń związanych z ekonomicznym wykorzystaniem zasobów naturalnych; oraz przedstawienie wniosków wyciągniętych z tych rozważań.

Słowa kluczowe: zrównoważony rozwój, ochrona środowiska, wzrost gospodarczy, władze lokalne, szanse/zagrożenia

The impact of environmental resources on the economic development of rural areas using the example of the Stare Miasto municipality

Abstract

The overall economic situation in rural areas is considered to be very difficult today. In urban regions, except for provincial capitals and district towns, there are insufficient incentives stimulating rural development. Due to unfavourable conditions for developing business, conducting investment projects and the dominance of agriculture in the overall economy, rural areas are not considered attractive for living and developing entrepreneurship. It can be therefore concluded that rural areas are characterized by a lack of harmony between economic, environmental and social dimensions of developmental processes. This publication shows that an appropriate use of environmental resources in rural areas may be beneficial for their economic development. A good example of this phenomenon is the Stare Miasto municipality in Poland, where the presence of two motorway nodes significantly affects the economy of this region. The main objective of this publication is to recognize the effects of the use of environmental resources available in rural areas on their economic development using the example of a particular rural municipality. The main hypothesis set forth in this publication is that the use of environmental resources has a positive effect on the economic development of rural areas in the Stare Miasto municipality. The research process consists of the following stages: reviewing Polish and international literature and various magazines; developing the main objective and hypotheses; analysing the development strategy for the Stare Miasto municipality between 2015 and 2025; assessing opportunities and threats related to the economic use of natural resources; and presenting conclusions drawn from the considerations.

Key words: sustainable development, environmental protection, economic growth, local authorities, opportunities/threats

JEL: C14, F36

Wpłynęło do redakcji: 28.02.2017 r.

Skierowano do recenzji: 06.03.2017 r.

Zaakceptowano do druku: 19.05.2017 r.